

ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У запропонованій статті розглядається сучасний досвід застосування педагогічних інновацій у підготовці майбутніх викладачів у вищих навчальних закладах, серед яких мультимедійні лекції, інтерактивне спілкування, ігрове моделювання, проекти, тренінги.

Ключові слова: *інновація, педагогічна інновація, педагогічна технологія, інноваційна педагогічна технологія, інформаційні технології, мультимедіа, інтерактивні технології, метод проектів, ігрове моделювання, тренінг.*

В предлагаемой статье рассматривается современный опыт применения педагогических инноваций в подготовке будущих преподавателей в высших учебных заведениях, среди которых мультимедийные лекции, интерактивное общение, игровое моделирование, проекты, тренинги.

Ключевые слова: *инновация, педагогическая инновация, педагогическая технология, инновационная педагогическая технология, информационные технологии, мультимедиа, интерактивные технологии, метод проектов, игровое моделирование, тренинг.*

The proposed paper deals with the modern experience of pedagogical innovation in training future teachers in higher education, including multimedia lectures, interactive, game simulation, projects, training.

Keywords: *innovation, educational innovation, educational technology, innovative pedagogical technology, information technology, multimedia, interactive technologies, the method projects, game simulation, training.*

Сучасна система вищої освіти в Україні переживає епоху активного реформування, що, в свою чергу, визначає нові пріоритети та завдання вищої школи, серед яких – організація якісно нового рівня підготовки майбутніх викладачів.

Сьогодні для вищих навчальних закладів характерним є перехід від підготовки викладачів, здатних до передачі певних професійних знань і формування конкретних умінь і навичок, до підготовки викладачів-інноваторів, які здатні навчити студентську молодь самостійно вчитися, пізнавати, досліджувати, критично мислити, ставити цілі, шукати шляхи їх реалізації, передбачати наслідки своїх дій. Вирішити це завдання можна шляхом інноваційної освіти, широким впровадженням у професійну підготовку майбутніх викладачів інноваційних педагогічних технологій. Від якості професійної підготовки викладача значною мірою залежить успіх розвитку системи вищої освіти.

Проблему освітніх та педагогічних інновацій досліджували Н.М. Бібік, Л.М. Ващенко, Л.І. Даниленко, Л.С. Подимова, С.Д. Поляков, О.В. Попова, В.А. Сластьонін, Н.Р. Юсуфбекова та інші; застосування педагогічних технологій, вдосконалення технологій підготовки майбутніх педагогів розглядали В.П. Беспалько, І.М. Богданова, І.М. Дичківська, В.І. Євдокимов, І.Ф. Прокопенко, М.В. Кларін, О.Н. Пехота, Г.К. Селевко, С.О. Сисоєва, І.О. Смолюк та інші. Водночас не достатньо висвітлено питання застосування педагогічних інновацій у підготовці майбутніх викладачів. Тому одним із важливих аспектів нашого дослідження є аналіз особливостей застосування інноваційних педагогічних технологій у підготовці майбутніх викладачів у вищій школі, їх вплив на формування технологічної культури майбутнього викладача, готовності до інноваційної професійної діяльності, що і зумовило мету нашого дослідження.

Дослідження сутнісних ознак інноваційних педагогічних технологій доцільно здійснювати в контексті таких понять як «інновація», «педагогічна інновація», «педагогічна технологія».

Термін - «інновація» (*in* – в, *novus* – новий) має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення чогось нового, процес упровадження наукової ідеї в практику.

У науковій літературі зустрічається кілька підходів до визначення сутності інновації. Найбільш поширені дві точки зору: в одному випадку інновація (нововведення) розглядається як результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок чи експериментальних робіт у будь-якій сфері діяльності підвищення її ефективності (П.Н. Завлін, А.В. Васильєв); в іншому - як складний процес, що передбачає введення нових елементів, підходів та принципів замість діючих (Д.І. Кокурін).

Під педагогічними інноваціями слід розуміти цілеспрямовану, осмислену зміну педагогічної діяльності (і управління цією діяльністю) через розробку та введення в закладах освіти педагогічних та управлінських нововведень (нового змісту навчання, виховання, управління; нових способів професійної діяльності, нових організаційних форм, методів та технологій навчання та ін.).

Розвиток освітніх процесів в сучасному суспільстві, величезний досвід педагогічних інновацій, авторських шкіл і педагогів-новаторів, результати педагогічних та психологічних досліджень постійно вимагають узагальнення та систематизації. Одним із засобів вирішення цієї проблеми є технологічний підхід, вживання поняття «технологія» до сфери освіти, педагогічних процесів. Найбільш загальне трактування цього поняття полягає в тому, що технологія являє собою науково і практично обґрунтовану систему діяльності, що використовується людиною в цілях перетворення довкілля, виробництва матеріальних або духовних цінностей [5].

Сьогодні поняття «технологія» використовується у багатьох словосполученнях: «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» та має велику кількість (понад 300) формулювань залежно від того, як автори уявляють структуру й складові освітнього процесу [1, с. 27].

Поняття «педагогічна технологія» розглядається у наукових джерелах як: система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, побудована на науковій основі, запрограмована в часі і в просторі, що приводить до намічених результатів (Г.К. Селевко); системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методичних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей (М.В. Кларін); педагогічна діяльність, яка реалізує науково-обґрунтований проект дидактичного процесу і володіє більш високим ступенем ефективності (А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, О.Т. Шпак), змістовна техніка реалізації навчального процесу (В.П. Безпалько); алгоритмізація і конструювання дій вчителя (учня) (М.В. Кларін та ін.).

Таким чином, педагогічна технологія є змістовим узагальненням, що може бути представлено трьома аспектами, а саме: *науковим*: педагогічна технологія – складова педагогічної науки, що проектує педагогічні процеси у педагогічних системах; *процесуально-описовим*: опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів, для досягнення гарантованих результатів, запланованої мети; *процесуально-дійовим*: здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних педагогічних засобів [1, с. 27-34].

Останнім часом у сучасній науковій літературі набув поширення термін «інноваційна педагогічна технологія», сутність якого деякі автори тлумачать як підвищення ефективності всього навчально-виховного процесу. Так, Л.І. Даниленко під інноваційними педагогічними технологіями розуміє «якісно нову сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання й управління, яка привносить суттєві зміни у результат педагогічного процесу» [2, с. 55]. О.В. Попова пропонує розглядати дану дефініцію як комплексний, інтегрований процес, що включає суб'єктів, ідеї, способи організації інноваційної діяльності та забезпечує результативність нововведення [4, с. 60]. О.І. Шапран переконливо доводить, що інноваційна педагогічна технологія поєднує в собі упорядковану сукупність дій, операцій та

процедур, які забезпечують створення й поопераційне впровадження різних видів педагогічних нововведень, що викликають позитивні зміни в традиційному педагогічному процесі, модернізують і трансформують його [7, с. 23].

Таким чином, інноваційні педагогічні технології у вищій школі мають на меті поетапне впровадження різних видів педагогічних нововведень, що викликають позитивні зміни в традиційному педагогічному процесі. Вони ґрунтуються на нових досягненнях науки і гарантують більш високий рівень професійної підготовки.

Вивчення досвіду вищої педагогічної школи в Україні дозволяє виділити ряд тенденцій розвитку інноваційних педагогічних технологій: зростання діагностичності, соціально-ігрової контекстності, діалогічності, моделювання професійних ситуацій, модульності, підвищення ролі творчої індивідуальності педагога.

Сьогодні у практиці вищої школи ефективно функціонують такі інноваційні технології навчання: інформаційні, проектні, інтерактивні, тренінгові, ігрові та інші. Розглянемо особливості їх застосування у професійній підготовці майбутніх викладачів у вищому навчальному закладі.

У сучасних умовах для вільної орієнтації в інформаційному просторі майбутній викладач повинен володіти інформаційною культурою як однією із складових загальної культури, що полягає в умінні добувати інформацію з різних джерел – як з періодичного друку, так і з електронних комунікацій, вміти ефективно її використовувати; в оволодінні методами аналітико-синтетичної переробки інформації; а також у знаннях особливостей інформаційних потоків і інформаційного забезпечення у сфері своєї майбутньої професійної діяльності.

Для цього у період всього навчання необхідно здійснювати неперервну підготовку майбутніх викладачів у галузі інформаційних технологій, впроваджувати у навчально-виховний процес вищої школи нові інформаційні технології навчання.

Під інформаційною технологією (ІТ) навчання розуміється сукупність принципово нових методів, прийомів і засобів обробки даних; пошуку, збору, передачі, збереження та відображення різної за видами інформації, її моделювання і структурування; перевірка принципово нових рішень з найменшими витратами відповідно до закономірностей навчально-виховного процесу [3].

Одними з найбільш популярних і перспективних є мультимедійні технології, що використовують досягнення у сфері інформаційних технологій стосовно навчального процесу.

Сьогодні у вищих навчальних закладах з метою підтримки та збагачення навчального процесу найчастіше використовують такі мультимедійні продукти, як: предметні лекції-презентації (створені викладачами); мультимедійні комп'ютерні навчальні системи (електронні посібники, тренажери, енциклопедії тощо); аудіо- та відео- навчальні матеріали; освітні web-сайти.

Мультимедіа технології дозволили сьогодні змінити форму проведення лекційних і семінарських занять. Варіант лекції-візуалізації з використанням мультимедіа виник як результат пошуку нових форм реалізації дидактичного принципу наочності. Останніми роками все більше поширення знаходить вживання мультимедійних комп'ютерних слайдів для ілюстрації виступів з виведенням на екран найбільш важливих для того, хто говорить фактів, графіків, таблиць, ілюстрацій, аудіо і відеоматеріалів. Форма мультимедіа презентації, яка раніше використовувалася викладачами для пояснення матеріалу, тепер використовується студентами при виступі на семінарських заняттях, захисту проекту тощо. Така форма роботи студентів має безпосередню професійну спрямованість, оскільки привчає їх до організації і подачі матеріалу, що властива сучасним навчальним закладам в більшості країн світу.

Отже, впровадження сучасних інформаційних технологій у підготовку майбутніх викладачів збагачує їх знаннями про нові форми і методи роботи у

вищій школі, надає можливості для створення у майбутньому власних інноваційних методик викладання навчальних дисциплін у системі вищої освіти, а також сприяє більш ефективному засвоєнню фахових знань та їх реалізації в навчально-творчій та науково-дослідній діяльності.

Метод проектів є однією з педагогічних технологій, в основі якої лежить креативність, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, самостійно конструювати свої знання, швидко адаптуватися до умов професійної діяльності.

Розрізняють такі типи проектів: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практико-орієнтовані.

Особливе значення у професійній підготовці майбутніх викладачів мають дослідницькі та практико-орієнтовані проекти.

Дослідницькі проекти виконуються за логікою і структурою наукового дослідження та використовуються у процесі науково-пошукової діяльності. До них можемо віднести підготовку есе, рефератів, аналітичних робіт, статей, доповідей на наукові конференції; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду у ВНЗ; виконання дипломних робіт тощо.

Застосування практико-орієнтованих проектів у підготовці майбутніх викладачів дозволяє повніше розвинути у них професійні потреби й інтереси, допомагає ознайомити із специфікою професійної діяльності, викликає інтерес і потребу у створенні та застосуванні інноваційних технологій. Такими проектами можуть бути: розробки рекомендацій, планів і заходів навчально-виховного характеру; підготовка збірників педагогічних задач, відеофільмів, мультимедіа продуктів професійного спрямування тощо. Такий проект потребує ретельно продуманої структури, сценарію діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них, проміжних і кінцевих результатів.

Сучасна вища освіта потребує активного, творчого, інноваційно спрямованого викладача. Виховати його можна лише впроваджуючи у педагогічну практику стратегії розвитку критичного мислення, що полягає у

«пробудженні свідомості», коли майбутній викладач усвідомлює реалії, що оточують його, і шукає шляхи розв'язання проблем. Такий підхід нерозривно пов'язаний із застосуванням активних та інтерактивних технологій.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх його учасників. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де студент і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання.

Інтерактивне навчання як необхідна умова інноваційної освіти передбачає використання системи методів спрямованих на активну розумову і практичну діяльність майбутніх викладачів. До них можна віднести проблемні лекції і семінари, тематичні дискусії, мозкові атаки, круглі столи, ділові та рольові ігри, тренінги та ін.

У практиці професійного навчання широко використовуються ігрові інтерактивні технології, в основі яких лежить ігрове моделювання.

Ігрове моделювання передбачає вирішення проблем, пов'язаних з професійною діяльністю, кар'єрою, людськими взаєминами.

Учасники навчального процесу за ігровою моделлю перебувають в інших умовах, ніж у традиційному навчанні. Студентам надають максимальну свободу інтелектуальної діяльності, що обмежується лише конкретними правилами гри. Студенти самі обирають свою роль у грі; висуваючи припущення про ймовірний розвиток подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її розв'язання, покладаючи на себе відповідальність за обране рішення. Викладач в ігровій моделі виступає як: інструктор (ознайомлення з правилами гри, консультації під час її проведення), суддя-рефері (коригування і поради стосовно розподілу ролей), тренер (підказки студентам з метою прискорення проведення гри), головуєчий, ведучий (організатор обговорення).

До ігрових моделей слід віднести рольові та ділові навчальні ігри, які найбільшою мірою відтворюють ситуації творчого професійного пошуку.

Центром рольової гри є навчальна проблема, яка може виступати джерелом нових знань, поглиблювати й розширювати уявлення учасників про педагогічну дійсність. В умовах ігрового моделювання відбувається перехід навчальної діяльності у навчально-творчу, оскільки створені умови сприяють використанню потенційних можливостей та творчих здібностей майбутніх викладачів. Ігрове моделювання дозволяє позбавитися від педагогічних стереотипів, шаблонів, що особливо важливо у формування та розвитку готовності до здійснення нововведень як складової інноваційної поведінки викладача.

Тренінг сьогодні став найпоширенішою інтерактивною технологією серед методів ігрового навчання.

Навчальний тренінг – це вид навчальної гри. Тренінг максимально сприяє формуванню практичних навичок майбутнього викладача.

Його основна мета - відпрацювання і засвоєння поведінкових навичок, ідей, які необхідні для виконання конкретного виду діяльності.

Методичною особливістю навчального тренінгу є можливість використання його не тільки як методу навчання (для вузько-змістовної направленості), а й як комбінацію активних методів [6, с. 128 -129].

Зазвичай на тренінгу використовується трирівнева модель навчання: придбання — демонстрація — вживання.

У межах кожного елемента позначеної моделі використовується комбінація активних методів.

Так, для придбання знань на тренінгу використовуються інформація, міні-лекція, повідомлення, книги; для демонстрації — рольові ігри, кейси і кейс-стаді, цікаві ілюстрації і відеофільми; для вживання — рольові і ділові ігри, моделювання.

Залежно від поставлених завдань у практиці підготовки майбутніх викладачів тренінг набуває різних форм, все різноманіття яких можна умовно поділити на дві великі групи:

- орієнтовані на придбання і розвиток професійних умінь і навичок ділової взаємодії, що сприяють підвищенню ефективності організаційної діяльності (тренінг розвитку презентаційних навичок і умінь, креативності, сенситивності, вирішення міжособових конфліктів та ін.);

- націлені на поглиблення досвіду аналізу ситуацій спілкування (мотиваційний тренінг; тренінг лідерства, ораторського мистецтва та ін.).

Алгоритм тренінгового заняття складається із виконання таких дій викладача-тренера: організаційна частина: вступний інструктаж, тести для визначення рівня підготовки знань учасників-студентів, міні-лекція або інші методи навчання; основна частина: тренінгові вправи, поточний інструктаж; заключна частина: заключний інструктаж, тести контролю засвоєння навчального тренінгу, анкетування щодо виявлення зворотного зв'язку навчального тренінгу.

В результаті вивчення особливостей творчого застосування інноваційних педагогічних технологій у вищій школі викристалізувалися ключові ідеї підготовки викладача-інноватора:

1. Навчання є ефективним, якщо майбутні викладачі розв'язують реальні практичні проблеми і з цією метою освоюють нові методи і засоби професійної діяльності.

2. Підхід до навчання як дослідницької діяльності сприяє мотивації і підвищує якість засвоєння нових ідей.

3. Ефективне навчання - це завжди розвиток людини, зміна її поглядів, установок, цінностей, норм. В системі інноваційного професійного навчання на перший план виходить особистісний потенціал майбутнього викладача, його здатність бути суб'єктом інноваційної діяльності.

Таким чином, потреби розвитку сучасної вищої освіти вимагають створення та застосування інноваційних педагогічних технологій, які спрямовуються на формування інноваційного мислення майбутніх викладачів, системи професійних компетенцій для інноваційної професійної

діяльності. Технологічна грамотність стає домінуючою характеристикою діяльності сучасного викладача, забезпечує перехід на якісно новий ступінь ефективності та оптимальності організації навчально-виховного процесу.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Подальшим напрямом наукових розвідок автора є аналіз інноваційних технологій ситуаційного навчання та евристичних технік генерування ідей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія/ С.О.Сисоєва та ін.; За ред. С.О.Сисоєвої. – К.: Віпол, 2001. – 502 с.
2. Даниленко Л.І. Теоретико-методологічні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: Дис...д-ра пед. наук: 13.00.01. – К., 2005. – 418 с.
3. Минич О.А. Информационные технологии в образовании. – Минск, 2008. – 171 с.
4. Попова О.В. Розвиток інноваційних процесів у середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах України в ХХ столітті: Дис ... д-ра пед. наук: 13.00.01. – Х., 2001. – 530 с.
5. Селевко Г. К. Педагогические технологии авторских школ. М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 192 с.
6. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник / Сисоєва С.О.; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 320 с.
7. Шапран О.І. Система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів: Монографія.- Переяслав-Хмельницький, Видавництво С.В. Карпук, 2007. – 370 с.